

Παιδεία: πληγές και δράματα

Τοῦ Ἡλία Λιαμῆ

Ἀπὸ ὅλα τὰ κακῶς κείμενα στὸν τόπο μας, τὸ ἐλληνικὸ σχολεῖο καὶ ἡ παιδεία ποὺ παρέχεται μέσα σ' αὐτὸ φαίνεται νὰ πληγώνει περισσότερο. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει, διότι ὅλο τὸ πλέγμα τῆς κακοδαιμονίας, ποὺ χρόνια τώρα βαραίνει τὴν καθημερινότητά μας ἔρχεται σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὴ φρεσκάδα τῶν νέων ψυχῶν ποὺ ξεκινᾶνε τὴ ζωὴ τους καὶ τὰ νεανικά τους ὄνειρα.

Δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς, τίποτε ἀπὸ τὰ λόγια ἢ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἄχρωμο καὶ οὐδέτερο. Καὶ τὰ δυό, παρὰ τὶς ὅποιες προθέσεις, χρωματίζονται ἀπὸ τὶς προσωπικὲς πεποιθήσεις, τὰ συναισθήματα, τὶς ἐμμονές, τὰ τραύματα καὶ τοὺς στόχους ἐκείνου ποὺ μιλάει καὶ ἐνεργεῖ. Μόνον ἀφελεῖς μποροῦν νὰ πιστέψουν πὼς μπορεῖ νὰ ἁρθρωθεῖ λόγος ἄχρωμος καὶ οὐδέτερος, στηριγμένος σὲ ἀπρόσωπες ἀρχές, ἀλλὰ καὶ πὼς μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν ἔργα, ἐρήμην ἐπιδιώξεων καὶ στοχεύσεων.

Ἔτσι καὶ κάθε ἐκπαιδευτικὸ σύστημα δὲν φτιάχτηκε ἀπλῶς καὶ μόνον γιὰ νὰ μεταδώσει γνώσεις. Τὸ μέγα ἐρώτημα, ἂν καὶ ὄχι πάντα ἐμφανές, εἶναι τὸ τί εἶδους ἄνθρωπο θέλουμε νὰ διαμορφώσουμε. Ἡ ἀπάντηση τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ ἀποφασίζουν γιὰ τὴν τύχη του εἶναι μοιραῖο νὰ ἐμπλέξει ὅλες τὶς προσωπικὲς παραμέτρους ποὺ προαναφέραμε. Ἀλλὰ ὄχι μόνον αὐτές. Τὸ σχολεῖο ἀποτελεῖ προῖον ἐνὸς εὐρύτερου κοινωνικοῦ συστήματος ἀλλὰ καὶ ἐργαλεῖο ἀναπαραγωγῆς του. Οἱ κρατοῦσες ἀντιλήψεις, οἱ κοινωνικὲς καὶ οἱ οἰκονομικὲς συνθήκες, ἀκόμη καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα κοσμοθεωρία καὶ ἠθικὴ θὰ χρωματίσουν τόσο τὸ περιεχόμενο ὅσο καὶ τὸν τρόπο παρουσίας καὶ προσφορᾶς τοῦ διδακτικοῦ ὕλικου.

Ἡ ταύτιση αὐτὴ καθιστᾷ μύρια ὅσα πράγματα αὐτονόμητα καὶ ἀποδεκτὰ ἀσυζητητὰ. Μαθητὲς ἔρχονται καὶ παρέρχονται στὸ δωδεκαετὲς μαγανοπήγαδο τῆς Α'βάθμιας καὶ Β'βάθμιας ἐκπαίδευσης, γονεῖς ἐπαφίενται χωρὶς καμιά προσωπικὴ ἀνάμειξη στὴν ὁποία ἀποτελεσματικότητά του, ἢ περνοῦν ξανὰ ὡς ἐνήλικες τὸν ἴδιο κύκλο σπουδῶν, διαβάζοντας (μὲ) τὰ παιδιὰ τους, ὅλοι ὅμως παραμένουν ἀνυποψίαστοι γιὰ δομικὲς στρεβλώσεις, καταστροφικὲς συνέπειες ἢ ἐναλλακτικὲς θεωρητικὲς καὶ πρακτικὲς λύσεις.

Παρενθετικά, θὰ προέτρεπα τὸν ἀναγνώστη νὰ ἀσχοληθεῖ κάποια στιγμὴ, ποὺ θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν οἱ ἀσχολί-ες του, κυρίως ἂν εἶναι μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ἀναμειγμένος στὸ ἐκπαιδευτικὸ ἔργο, μὲ τὶς ρίζες τοῦ παρόντος παγκοσμίου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τὶς ἐπιδιώξεις καὶ τὶς ἀνάγκες ποὺ τὸ γέννησαν, τὸ πὼς ἀντι-

λαμβάνονταν οἱ διάφοροι πολιτισμοὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴ διαδικασία, ἀλλὰ καὶ τί μορφή εἶχε ἡ διδασκαλία καὶ πὼς προσφερόταν παλιότερα. Ἄν μὴ τί ἄλλο θὰ ἐκπληγεῖ ἀπὸ τὸ πόσο νέο εἶναι –μόλις σχεδὸν διακοσίων χρόνων– καὶ πόσο πανανθρώπινες ἀμπαλάιες ἀντιλήψεις ἀνέτρεψε. Τὰ λίγα σημεία ποὺ ἀκολουθοῦν δὲν εἶναι βεβαίως ἱκανὰ νὰ περιγράψουν πλήρως τὸ θέμα. Ὅσο γιὰ τὴ μέθοδο καταγραφῆς, ἀκολουθήθηκε λιγότερο ἢ συστηματικὴ μελέτη καὶ περισσότερο ἢ παρατήρηση καὶ –γιατί ὄχι– τὸ προσωπικὸ πάθημα.

Στὸ σχολεῖο τοῦ τόπου μας, ἡ ὠρίμανση τῆς προσωπικότητας ταυτίστηκε σχεδὸν πλήρως μὲ τὴν πρόοδο στὰ μαθήματα. Αὐτὴν μόνον θέλησε (ἢ κατάφερε) νὰ μετρήσει, αὐτὴν κατάφερε (ἢ θέλησε) νὰ βαθμολογήσει. Στὴν ἐμφάνιση ἰδιαιτεροτήτων, δεξιοτήτων, ἀκόμη καὶ εἰδικῶν προσωπικῶν καὶ οἰκογενειακῶν συνθηκῶν τοῦ μαθητῆ, ἀπεδείχθη κραυγαλέα ἀμήχανο ὡς πρὸς τὴν διαχείριση καὶ τὴν κατεύθυνσή τους πρὸς τὴν καρποφορία. Στὸ σχολεῖο εἶσαι ὅ,τι βαθμολογεῖσαι. Εἶναι τὰ τελευταῖα μόλις χρόνια, ποὺ φωνές παιδαγωγῶν καὶ ψυχολόγων ἄρχισαν νὰ κάνουν λόγο γιὰ συναισθηματικὴ νοημοσύνη καὶ ἄλλα σχετικὰ, τὸ ἐκπαιδευτικὸ ὅμως σύστημα οὐδόπως τροποποίησε μεθόδους καὶ προτεραιότητες.

Ποτὲ καὶ σὲ κανένα ἀνθρώπινο πολιτισμὸ δὲν ὑπῆρξε

Τίποτε δὲν περιγράφει τὸν πανικὸ
τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου
μπροστὰ σὲ μιὰ ζωὴ χωρὶς νόημα,
ὅσο ἡ ἀνυπομονησία του
νὰ ἀπολαύσει.

παιδεία χωρὶς πρότυπο. Ἡ ἐξέλιξη στὴ γνώση ἦταν μαθητεία καὶ μίμηση προτύπου. Τὸν ρόλο τοῦ μέντορα εἶχε κατ' ἀρχὴν ὁ γονιός, ὡς πρῶτος δάσκαλος καὶ ἀργότερα ὁ καθοδηγητὴς σὲ μιὰ τέχνη, ὁ μάστορας (βλ. μαέστρος στὴ μουσικὴ) ὡς δεῦτερος γονιός. Τὸ ἔργο καὶ τῶν δυὸ εἶχε τὸν χαρακτήρα μύησης σὲ ἕνα τρόπο ζωῆς καὶ ἕνα ἥθος καὶ ὄχι τὸν χαρακτήρα ἀπόθεσης ἄσαρκων γνώσεων σὲ ἕνα νοητικὸ δοχεῖο. Στὴ δική μας πραγματικότητα μιὰ ἀπρόσωπη διαδικασία πραγματοποιεῖται σὲ ἀπρόσωπες –καὶ μοιραῖα ἀποκρουστικές– αἰθούσες, ἀπὸ ἀνόργανους φορεῖς γνώσεων ποὺ διψοῦν γιὰ ὀργανικὲς θέσεις.

Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσει τὴ χαρὰ τῆς δημιουργίας. Τὰ παιδιὰ εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινες υπάρξεις, στὶς ὁποῖες ἐκδηλώνεται κάθε στιγμή αὐτὴ ἡ ἀνάγκη. Ἡ μοναδικότητα τῆς ἀνθρώπινος προσωπικότητας δὲν μπορεῖ, παρὰ νὰ ἐπιδιώκει νὰ ἐκφραστεῖ μὲ μοναδικὸ τρόπο καὶ μοναδικὲς μορφές. Τὸ σχολεῖο ποὺ ξέρουμε, ἀπὸ φυτώριο παραγωγῆς πρωτοτυπίας, διεκδικεῖ τὸν τίτλο τοῦ βασιλείου τῆς ἀναπαραγωγῆς δεδομένων. Κάθε νέα γενιὰ ποὺ περνάει τὴν πόρτα του, ἀντὶ νὰ ἀναμένεται ὡς μιὰ νέα εὐκαιρία ἐμπλουτισμοῦ τῆς πανανθρώπινος ἐμπειρίας ἀντιμετωπίζεται μᾶλλον ὡς μάζα πρὸς ρύθμισιν. Ἡ γνώση, ἀπὸ ἐργαλεῖο προσωπικῆς ἑκφρασης καταλήγει ἐργαλεῖο ὁμοιογένειας καὶ ἔνταξης σὲ συγκεκριμένο πλῆθισο ἐκμετάλλευσής της.

Δύσκολα θὰ βρεῖ κανεὶς βαθύτερη ἀνάγκη στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ ἐκείνην τῆς συνύπαρξης καὶ τῆς ἐπικοινωνίας. Αἰῶνες τώρα ἡ ἀνθρωπότητα ἔμαθε νὰ συν-εργάζεται, νὰ συν-τονίζεται καὶ νὰ συν-κινεῖται. Ἡ μαγεία τῆς ἀνθρώπινος σχέσης ταυτίζεται μὲ τὴν περιπέτεια τῆς ἀνακάλυψης τῆς ταυτότητας τοῦ καθενός. Στους καιροὺς μας καὶ ἰδιαίτερα στὴν πατρίδα μας τῶν θολῶν ἰδεολογημάτων, τὸ κοινοτικὸ πνεῦμα εὐτελίστηκε σὲ παθητικὰ συμβούλια-παρωδία καὶ τὸ κάθε μέτρο προσαρμογῆς

σὲ συλλογικὴ δράση χλευάστηκε ὡς μύηση στὸν ὀλοκληρωτισμό. Τί ἔμεινε; Ἡ ἀτομικὴ νίκη, ἡ ἀτομικὴ καταξίωση. Καμιά ὑποψία πὺς ἡ ἀτομικὴ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία ἀποτελεῖ καθαριστικὸ παράγοντα συνοδικῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας. Συνέπεια; Ὁ θάνατος τῆς εὐθύνης. Πλήρης ταύτιση τῆς εὐτυχίας(;) μὲ τὸ ἄριστο, τὸν ἔπαινο καὶ τὴν εἰσαγωγὴ σὲ σχολὴ αὐξημένου κύρους, ἀτομικῆς καταξίωσης καὶ ἐγγυημένου εἰσοδήματος. Στρατιὲς διογκωμένων «ἐγώ» στὰ κατὰ παράταξιν σχολικὰ θρανία, ἀνεκπαίδευτες στὴν ἀκρόαση τῆς διπλανῆς φωνῆς καὶ ἄγευστες στὴν γλῦκα τοῦ δοσίματος.

Τίποτε δὲν ἔχει μισήσει περισσότερο τὸ σημερινὸ σχολεῖο ἀπὸ τὴ διαδρομὴ τῆς σπουδῆς. Οὐσιαστικὰ πρόκειται γιὰ μιὰ διαδικασία, ἡ ὁποία ἀκόμη μπορεῖ καὶ ἀντέχεται ἀπὸ διδάσκοντες καὶ διδασκόμενους μόνο στὸ ὄνομα τῆς ἐπιτυχίας στὶς τελικὲς ἐξετάσεις. Ἡ χαρὰ τοῦ δρόμου, τὸ ταξίδι πρὸς μιὰ Ἰθάκη εἶναι τόσο ξερό, ὅσο καὶ τὸ ἀγαπημένο νησί τοῦ Ὀδυσσεῆα στὴν Ὀδύσεια. Τὰ δώδεκα κατὰ χρόνια στὴ ζωὴ παιδιῶν καὶ παιδιῶν περνοῦν ὡς τέστ ἀντοχῆς καὶ ἐν ἀναμονῇ. Οὐδέποτε νέοι ἄνθρωποι ὑπέγραψαν πὺς ἐπαχθῇ συμβόλῃα ἀπογοήτευσης, ἀπ' ὅτι τὰ σημερινὰ παιδιὰ. Κι αὐτὸ διότι ποτὲ ἡ χαρὰ δὲν εἶναι στὸ τέλος, ἀλλὰ πάντα στὴν πορεία. Γιὰ νὰ γίνῃ ἀνεκτὴ ὅλη αὐτὴ ἡ καταδίκη, ἐπιστρατεύονται ἀποζημιώσεις βαθμολογίας, ἀν καὶ τὸ μόνο ἐνδιαφέρον ποὺ γεννοῦν εἶναι οἱ συγκρίσεις μεταξὺ ἐχθρῶν...συμμαθητῶν. Ἀπὸ τὶς σχολικὲς τάξεις βγαίνουν ἄνθρωποι ἀνυπόμονοι, ἀνυποψίαστοι γιὰ τὴν χαρὰ τῆς ἀναμονῆς τοῦ καρπίσματος τῶν κόπων, ἄρπαγες μιᾶς εὐδαιμονίας ποὺ δὲν δικαιοῦνται καὶ ποὺ γι' αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ γευτοῦν ποτὲ.

Σὲ ὅλες τὶς ἐποχές, γιὰ ὅλους τοὺς πολιτισμοὺς, ὁ κόσμος ἀποτελοῦσε πάντα ἕνα ἐνιαῖο ἁρμονικὸ σύνολο. Τὰ ὁράτα καὶ τὰ ἀόρατα εἶχαν ἄσφατὰ τὰ ὁριά τους καὶ ἡ πεποιθὴση πὺς ὅλα συγκροτοῦν ἕνα ρυθμισμένο ἀπὸ αἰώνες δυνάμεις σύμπαν γέμιζε τὸν ἄνθρωπο μὲ σεβασμὸ καὶ εὐγνωμοσύνη. Ἡ γνώση ὅμως πλεον ἔσπασε σὲ κομμάτια. Μοιάζει τὸ σχολεῖο μὲ χώρο πλίνθων καὶ κεράμων ἀτάκτως ἐρριμένων. Οὐσία καὶ λεπτομέρειες ἀνακατεμένες, χωρὶς διάκριση καὶ ἀπὸ κοντὰ ἀνυπαρξία μεθόδου διαμόρφωσης μιᾶς συνοδικῆς εἰκόνας γιὰ τὴν πραγματικότητα. Στὴ θέση τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἡ ἀποσπασματικὴ μέτρηση, ὁ ὑπολογισμὸς κέρδους, ἡ χρησιμοθηρία καὶ τὸ περίφημο δικαίωμα. Ὅλα στὴν ὑπηρεσία ἐνὸς συστήματος ποὺ ἔχει ἀνάγκη χειριστῶν συγκεκριμένου ἐργαλείου, ἀλλὰ ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ διαμορφώσει ἀνθρώπους μὲ δυνατότητα πραγματοποιήσεως συνδυασμῶν, ἐνατένισης πηλαυτέρων ὀριζόντων καὶ ἀνιδιοτελοῦς προσέγγισης. Ἀνθρωποι ποὺ ἔμαθαν νὰ σκάβουν βαθύτερα καὶ βαθύτερα, ἀλλὰ ἀνίκανων νὰ χτίσουν γέφυρες καὶ πολλὴ περισσότερο νὰ τὶς διαβοῦνε.

Πλασμένοι νὰ ἀτενίζουμε τὸ ὄλον,
καταντᾶμε νὰ κολλᾶμε τὸ πρόσωπο
στὰ μικρὰ καὶ μάτια,
διατυπώνοντας φαιδρὲς θεωρίες,
νομίζοντας πὼς ἀνακαλύψαμε
τὴν παγκόσμια σταθερά.

Τὰ ἔξι αὐτὰ σημεῖα δὲν ἀρκοῦν βεβαίως γιὰ νὰ περιγράψουν μία κατάσταση, βοηθοῦν ὅμως στὴν ἀναγνώριση κάποιων ἀντίστοιχων συμπτωμάτων τοῦ κόσμου τῶν ἐνηλίκων, ποὺ ἔχουν τὶς ρίζες τους στὰ πρῶτα κιόλας χρόνια τῆς ζωῆς.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ φανταστοῦμε πόσο πολὺ ἓνα παγκόσμιο σύστημα ἐπιθυμεῖ τὴν δημιουργία προθύμων καὶ πανομοιότυπων καταναλωτῶν. Ἡ ὁμοιόμορφη μάζα ἐλέγχεται εὐκολότερα, οἱ ἀνάγκες εἶναι μαζικότερες καὶ συνεπῶς φτηνότερες στὴν παράγωγη τῶν μέσων ἱκανοποίησός τους, ἐνῶ ἡ ἐξομοίωση μηδενίζει τὴν ὑποψία ὑπαρξης ἐναλλακτικῶν δρόμων, ἀντιδράσεων καὶ ἀμφισβητήσεων. Ἄν ὅλοι ἔτσι εἶναι καὶ ἔτσι κάνουν, αὐτὸ σημαίνει πὼς ἔτσι καὶ μόνον ἔτσι λειτουργεῖ ὁ κόσμος. Ἄν ἓνα κακὸ ἔχει ἡ παγκοσμιοποίηση, εἶναι ἡ πλήρη μπροστὰ στὴ μονοτονία πραγμάτων καὶ ἀνθρώπων. Μιὰ ἀνθρωπότητα χωρὶς ἐξαιρέσεις, ρυθμισμένη ὡς πρὸς τὴν σκέψη, φοβισμένη μπροστὰ στὴν ἰδιαιτερότητα καὶ τοὺς ἀπρόβλεπτους νόμους τοῦ συναισθήματος, ἀδρανοποιημένη ὡς πρὸς τὴ θέληση.

Ἡ ἐξοικείωση μὲ τὴν ἑλλειψη προτύπων καταργεῖ τὴν ἱεραρχία. Ὅχι ὅμως τὴν ἱεραρχία ἀξιομάτων, ἀλλὰ τὴν ἱεραρχία ἐκτίμησης. Ζοῦμε σὲ κόσμον ποὺ δὲν ἐκτιμοῦμε κανέναν καὶ δὲν ἐκτιμῶμαστε ἀπὸ κανέναν. Πρέπει νὰ ἐπιτευχθοῦν ἀπρόσωποι στόχοι καὶ ὄχι νὰ μοιάσουμε σὲ κάποιον, ποὺ σάρκωσε ἓναν τρόπο ζωῆς ποὺ διψᾶμε νὰ ζήσουμε. Μέτρο τοῦ σωστοῦ καὶ τοῦ λάθους εἶναι ἡ σχετικότητα τοῦ μοναχικοῦ «ἐγώ» μας, χωρὶς σημεῖο ἀναφορᾶς. Ἐτσι ὅμως διαμορφώνονται ζωὲς χωρὶς

εὐθύνη. Διότι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ ρόλου τοῦ μέντορα γιὰ τὴν ἐπόμενη γενιὰ σήμαινε πάντοτε ἀπολογισμό καὶ ἰσόβια διόρθωση πορείας. Ἡ εὐθύνη ὅμως ἔχει βάρος καὶ ἡ ἐποχὴ δὲν προσφέρεται γιὰ ἄλλα βάρη, πέρα ἀπὸ δάνεια. Γι' αὐτὸ καὶ καμιά συλλογικὴ ἐνέργεια δὲν μπορεῖ νὰ στεριώσει. Ἀνεκπαίδευτοι στὴν εὐθύνη, ἀνεκπαίδευτοι σὲ «μαζί», εἴμαστε καταδικασμένοι, ὁ καθένας ξεχωριστά, σὲν ἀτομικὸ μαρασμὸ τοῦ καὶ στὴ μίμηση προτύπων, ποὺ ἀναλαμβάνει νὰ μᾶς προμηθεύσει τὸ star system.

Ἡ ἀνικανότητα δημιουργίας ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου πρωτότυπου ὑλικοῦ εἶχε ὡς ἐπακόλουθο τὴν συντριβὴ μπροστὰ στὴ διαπίστωση τῆς ἀσημαντότητας μιᾶς ὑπαρξης, ἀνάμεσα σὲ δισεκατομμύρια πανομοιότυπες ὑπαρξεις. Ἡ προτεραιότητα τῆς κατανάλωσης καθιστᾷ τὴν δημιουργικὴ διαδικασία περιττὴ πολυτέλεια, τὸ κόστος ὅμως αὐτῆς τῆς ἀλλοτρίωσης εἶναι ἡ εἰκόνα μιᾶς ζωῆς ἄδεντρης καὶ ἄνυδρης. Ὁ ἐνταγμένος μέσα σὲ ἓνα μηχανισμό ἀποξενωμένης παραγωγῆς δὲν ἔχει γιὰ τίποτε νὰ καυχηθεῖ, οὔτε νὰ νιώσει καταξιωμένος. Τὴν ἀνάγκη τοῦ αὐτοῦ θὰ τὴν ἀναπληρώσει ἡ ἀποζημίωση τῆς φθορᾶς του, πληρωμένη σὲ χρῆμα, σὲ ὅποιο θὰ ἐπενδυθοῦν ὅλες οἱ προσδοκίες μιᾶς ζωῆς μὲ πληρότητα, ἡ ὁποία διαφνιζέται στοὺς δρόμους καὶ τὶς ἀφίσες, ἀλλὰ παραμένει πάντα τραγικὴ οὐτοπία. Καὶ τὴν οὐτοπία αὐτὴ τὴν κάνει σκληρότερη ἡ κολλακεία τῶν διαφνίσεων ποὺ σὲ καλεῖ νὰ ἀγοράσεις ἐπειδὴ «τὸ ἀξίζει», ἐνῶ γνωρίζεις ὅτι δὲν μπορείς νὰ ἀποκτήσεις καὶ ἄρα δὲν ἀξίζει.

Ἡ ἀνθρώπινη ἐπαφὴ δὲν εἶναι πλεον ἀπαραίτητη. Ἐνίοτε εἶναι διασκεδαστικὴ, ἐνίοτε καὶ ἐνοχλητικὴ. Σὲ κάθε περίπτωση ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν διαφορετικότητα τοῦ «ἄλλου» ἔχει διακινδύνευση καὶ ἄρα τίθεται σὲ κίνδυνο ὁ ἀτομικὸς μικρόκοσμος. Προσφορότερη λύση φαίνεται νὰ ἀποτελοῦν οἱ ...εὐφυεῖς μηχανές. Ἀλλήστε οἱ ὑπολογιστὲς ἤδη μιλοῦν, σὲ λίγο θὰ προσφέρουν καὶ συναισθημα. Ὁ ἀνεκπαίδευτος στὴν ἀνθρώπινη ἐπαφὴ ἀνθρώπος, ὁ ἄγευστος ἀπὸ τὴν χαρὰ τῆς ἀλληλαγῆς, μέσα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ σχέση, ὁ ἀνίκανος νὰ δώσει καὶ νὰ δεχθεῖ, εἶναι καταδικασμένος νὰ περάσει τὴ ζωὴ του μὲ τὴν ὑποψία, πὼς ἐκεῖ ἔξω κινοῦνται ἄλλα ὄντα, μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ τὰ συναντήσει ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀπροθυμία νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ προσωπικὴ ἐκ-στάση. Αὐτὴ τοῦ ἡ ἄρνηση δὲν ἐξαντλεῖται μονὸ στὴν ὀριζόντια διάσταση τοῦ «τώρα». Ἀφορὰ καὶ τὴν ἀπροθυμία τοῦ νὰ αἰσθανθεῖ μέλος ἐνὸς συνόλου μὲ καταβολὴς καὶ μέλλον. Ποτὲ δὲν θὰ νιώσει τὴ διεύρυνση τῆς συνείδησός του καὶ τὴ χαρὰ τῆς ἐνταξης σὲ πανανθρώπινες καὶ διαχρονικὲς λειτουργίες. Ἀντίθετα, θὰ βιώνει διαρκῶς μιὰ γιγάντωση μιᾶς ζωῆς φθορᾶς, ἐθελουφλίωντας στὰ σημάδια μιᾶς λήξης.

Τίποτε δὲν περιγράφει τὸν πανικὸ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ σὲ μιὰ ζωὴ χωρὶς νόημα, ὅσο ἡ ἀνυπομονησία τοῦ νὰ ἀπολαύσει. Μὲ τὸ βλεῖμμα

Τὸ σχολεῖο ποὺ ξέρουμε,
ἀπὸ φυτώριο παραγωγῆς πρωτοτυπίας,
διεκδικεῖ τὸν τίτλο τοῦ βασιλείου
τῆς ἀναπαραγωγῆς δεδομένων.

καρφωμένο σὲ μία πιθανὴ εὐδαιμονία (κι ἂν σοῦ κάτσει;!), ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς ἀπίστευτες προοπτικὲς τῆς κάθε στιγμῆς. Οὐσιαστικὰ ζεῖ ἐν ἀναμονῇ. Σχέδια καὶ πλάνα καὶ προγράμματα καταστρώνονται, ἀποκρύπτοντάς του τὴν σχετικότητα τῶν ἀνθρώπινων ὑπολογισμῶν, τὴν ἐξάρτησή τους ἀπὸ δυνάμεις ποὺ δὲν ἐλέγχει, ἀλλὰ καὶ τὴν καθοριστικὴ σημασία τῶν στιγμιαίων περιστάσεων. Ὁ συμπολίτης μας δὲν εἶναι μόνον ἀνυπόμονος. Εἶναι καὶ θυμωμένος, διότι ὅ,τι τοῦ μάθανε διαψεύδεται κάθε στιγμή. Ἡ ὑπεσχημένη εὐτυχία σπάνια ἔρχεται νὰ ἀποζημιώσει τὴν ἀναμονὴ τοῦ ἔγκλειστου (καὶ ὄχι τὴν ὑπομονὴ τοῦ σοφοῦ), ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔρθει, πνίγεται σύντομα ἀπὸ μία νέα μελλοντικὴ προσμονή. Ὅλα ἐνοχλοῦν –νόμοι φυσικοί, νόμοι οἰκονομικοί, νόμοι τῆς κοινῆς λογικῆς- γιατί ὅλα μοιάζουν νὰ ἔχουν συνωμοτήσει γιὰ νὰ χαλάσουν τὰ χατίρια ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ δὲν ξέρει νὰ γίνετα σοφότερος οὔτε ἀπὸ τὸ μόχθο του οὔτε ἀπὸ τὴν ὑπομονή του.

Πικρὴ εἶναι τέλιος ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ συγκροτήσει ἐνιαῖο σύστημα, μέσα στὸ ὁποῖο θὰ ἐντάξει ὅλες τὶς παραμέτρους τῆς ζωῆς του. Ὅλη ἡ καθημερινότητα γεμάτη διλήμματα καὶ ἐνοχές, «πρέπει» καὶ «μπορῶ», ὑποχρεωτικά καὶ προαιρετικά, τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ κοινωνικὸ, τὸ σαρκικὸ καὶ τὸ πνευματικὸ, τὸ προγραμματισμένο καὶ τὸ ἔκτακτο, τὸ ὄνειρο καὶ ἡ πραγ-

ματικότητα, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλευθερία, τὸ αἰώνιο καὶ τὸ φθαρτό, ὅλα ζητοῦν λίγο χρόνο γιὰ νὰ μποῦν σὲ τάξη. Χρόνος ὅμως διαθέσιμος δὲν ὑπάρχει καὶ πολὺ περισσότερο δὲν ὑπάρχει ἡ ἐμπειρία τῆς διαλεκτικῆς μὲ πράγματα, πρόσωπα καὶ καταστάσεις. Ὁλὸς ὁ περίγυρός μας ἀνθρώποι μονομερεῖς, διογκωμένοι σὲ ἕναν τομέα καὶ μαραζωμένοι σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, συζητήσεις χωρὶς ἀκροατές, σχέσεις χωρὶς ἔρμα. Ἀδύναμοι νὰ διαβοῦμε γέφυρες, ἀνυποψίαστοι γιὰ ὑπόγειους δεσμούς ποὺ κάνουν τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντες νὰ σχετίζονται, ἀναζητητὲς σκοτεινῶν καὶ μοχθηρῶν θεωριῶν ποὺ ἔρχονται νὰ δικαιολογήσουν προσωπικὰ ἐλλείμματα καὶ παραλείψεις. Πηλασμένοι νὰ ἀτενίζουμε τὸ ὄλον, καταντᾶμε νὰ κολλᾶμε τὸ πρόσωπο στὰ μικρὰ καὶ μάταια, διατυπώνοντας φαιδρὲς θεωρίες, νομίζοντας πὼς ἀνακαλύψαμε τὴν παγκόσμια σταθερά.

Πολλοὶ θεολόγοι ἔχουν διατυπώσει τὴν ἄποψη, πὼς ὁ 21ος αἰώνας θὰ εἶναι ὁ αἰώνας τῆς ἀνθρωπολογίας. Ἔχουν ἀπόλυτο δίκιο, ὅχι ὅμως διότι τὸ ἐπιλέγει ἡ θεολογία ἢ εὐρύτερα ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ γιατί τὰ ἐρωτήματα γιὰ τὴ φύση καὶ τὸ νόημα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου γίνονται μέρα μὲ τὴ μέρα ἐπιτακτικότερα. Σὲ ἕνα ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ποὺ βολεδοῦναι σὲ μία κατασκότεινη σήραγγα, δὲν ἀποτελεῖ ἀπάντηση ἕνα ἐναλλακτικὸ «χριστιανικὸ» σύστημα. Σὲ μία «παιδεία» ποὺ γίνεται θηλιά, ἀκριβῶς διότι δημιουργεῖ προσδοκίες κατώτερες ἢ καὶ ἐντελῶς διάφορες αὐτῶν ποὺ διψάει ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ, οἱ πυλῶνες τῆς παράδοσής μας, δηλ. ἡ ζωντανὴ σχέση μὲ Θεὸ καὶ συνάνθρωπο ἀποτελοῦν τὶς προϋποθέσεις ἀποτελεσματικότητας ἀντίστασης. Ὅσο μία διαρκῶς ἀνανεούμενη Ἐκκλησία, πρόθυμη νὰ προσλαμβάνει τὸ ἐκάστοτε σύγχρονο καὶ νὰ τὸ μεταμορφώνει, εὐέλικτη καὶ συγχρόνως προσηλωμένη στὸν πλοῦτο της, συνεχίσει νὰ διαμορφώνει ἀνθρώπους μὲ ὑπαρξιακὴ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὸ συναίσθημα, στὸ νοῦ καὶ τὴ θέληση, θὰ καταφέρει νὰ ὑποδεικνύει διακριτικὰ ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικὰ μιὰ ἐκπαιδευτικὴ διαδικασία προσφορᾶς γνώσης ἐνοποιητικῆς, ἀλλὰ καὶ μιᾶς ἐξόδου θυσιαστικῆς τοῦ διδάσκοντα πρὸς τὸν διδασκόμενο, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση «ἐνὸς ἀνυπερήφανου Θεοῦ ποὺ μᾶς ἀγάπησε καὶ μᾶς συνάντησε στὰ πιὸ βαθιά σκοτάδια τῆς ἀποτυχίας μας. ■

